

Rezultatul ultimelor cercetări din județul Covasna, în așezări din epoca bronzului și prima vîrstă a fierului

SZÉKELY K. ZSOLT

În campania de săpături a anului 1980 s-au făcut cercetări în așezările datînd din epoca bronzului, prima epocă a fierului, de la Peteni, Ariușd și Cernat.

1. PETENI. Săpăturile executate în această vară au avut drept scop cercetarea așezării din epoca bronzului și stabilirea perimetrului cimitirului prefeudal (din secolul al XII-lea) și au constat dintr-o serie de casele, numerotate de la 58 la 69 (în continuarea celor deja săpate¹), cu dimensiunile de 5×5 m.

În caroiajul 62–63, la marginea nord-estică a așezării, a fost descoperit un bordei dreptunghiular (2,70×2,50 m), care suprapunea o groapă de formă circulară, adîncă de 1,74 m. Podeaua bordeiului era din lut bătătorit, iar în colțul său nordic au apărut resturile unei vetre din piatră. Inventarul bordeiului constă din fragmente ceramice, oase de animale, o fusaiolă de lut bitronconică. Fragmentele de vase aparțin unor borcane cu gura largă, cu marginea dreaptă, avînd sub buză un briu alveolat (fig. 1/4). Unul din fragmentele ceramice descoperite în bordei are sub buză, în afară de briul alveolar și un briu în relief, aflat sub primul.

La o distanță de 1,40 m de latura estică a bordeiului a apărut o groapă circulară, în formă de sac, cu diametrul de 1,20 m și adîncimea de 1,49 m. În groapă s-au descoperit oase de animale și fragmente de vase, identice cu cele găsite în bordei.

În casele nr. 57–61, pe marginea sud-estică a așezării, au apărut, izolat, fragmente de vase, unelte de os și lut. Din materialul ceramic recoltat menționăm: fragmente dintr-un vas cu două toarte, cu marginea dreaptă, făcut din pastă bună, de culoare neagră (fig. 1/2); o strachină de un tip pînă în prezent necunoscut, ce are buza răsfrîntă în afară, umăr profilat și fundul plat, fiind prevăzută pe pîntec cu o apucătoare (I=8,6 cm; diam. gurii=20 cm. diam. fund=7,5 cm — fig. 1/1); un fragment dintr-un vas cu marginea tăiată oblic spre interior, decorat sub buză cu un buton (acest tip este cunoscut din cultura Wietenberg) — fig. 1/10 —; fragment dintr-un alt vas, executat din pastă fină, de culoare neagră, decorat cu două benzi paralele, banda nedeco-

rată aflîndu-se sub cea umplută cu linii verticale incizate, pe umăr vasul prezentînd ornamente în formă de triunghiuri hașurate (fig. 1/3); fragmente de vase cu toarte supraînălțate. Dintre uneltele de uz casnic sînt de menționat fusaiiolele de lut și uneltele de os — omoplat crestă (fig. 2/3).

Analizarea materialului osteologic aparținînd așezării, recoltat din bordeie, gropi și șanțuri, a stabilit următorul procentaj: 65% bovine (*Bos taurus*), 30% ecvidee (*Equus caballus*) și 5% porcine (*Sus scrofa*)².

Cercetările întreprinse pînă în prezent în așezare au permis stabilirea faptului că bordeiele sînt răsfrînte, aflîndu-se la o distanță oarecare unul de altul. Ele au o formă dreptunghiulară și vetre circulare, din pietre. În afara formelor de vase caracteristice culturii Noua, în așezare s-au identificat și forme noi, dintre care unele de aspect hallstattian. Așezarea fiind deranjată de cimitirul prefeudal menționat, nu s-a putut constata stratigrafic o eventuală suprapunere a unei așezări din prima vîrstă a fierului peste cea aparținînd culturii Noua.

Încadrarea cronologică a așezării se poate face numai pe baza materialului ceramic. Omoplatul crestă descoperit aici reprezintă o unealtă de os caracteristică culturii Noua³. Judecînd după forma dreptunghiulară a locuințelor, cu vatră circulară din piatră, credem că așezarea de la Peteni poate fi datată într-o perioadă mai tîrzie decît locuirea cunoscută de la Ghidfalău⁴. Această situație pare a fi confirmată de materialul ceramic care, în afara formelor caracteristice, cunoscute deja din așezările culturii Noua, prezintă și unele aspecte și elemente de decor prezente în cultura hallstattiană din sud-estul Transilvaniei⁵.

2. ARIUȘD. La capătul nordic al satului Ariușd, pe malul drept al Oltului, se află un promontoriu, pe care s-au găsit urmele unei așezări hallstattiene, suprapuse de cetatea feudală cunoscută sub denumirea de cetatea „Csókás”. Așezarea avînd o durată de locuire scurtă, stratul

¹ Rezultatele cercetărilor din anii 1978–1979: Z. Székely și Zs. Székely, *Materiale*, Oradea, 1979, p. 71; idem, *Materiale Tulcea*, 1980.

² Mulțumim colegului Kovács Sándor pentru identificarea materialului osteologic.

³ Adrian C. Florescu, *ArhMold*, 2–3, 1963, p. 159.

⁴ Z. Székely, *Aluta* 8–9, 1976–1977, p. 25–36.

⁵ Idem, *Așezări din prima vîrstă a fierului în sud-estul Transilvaniei*, 1966, Sf. Gheorghe, p. 17–28.

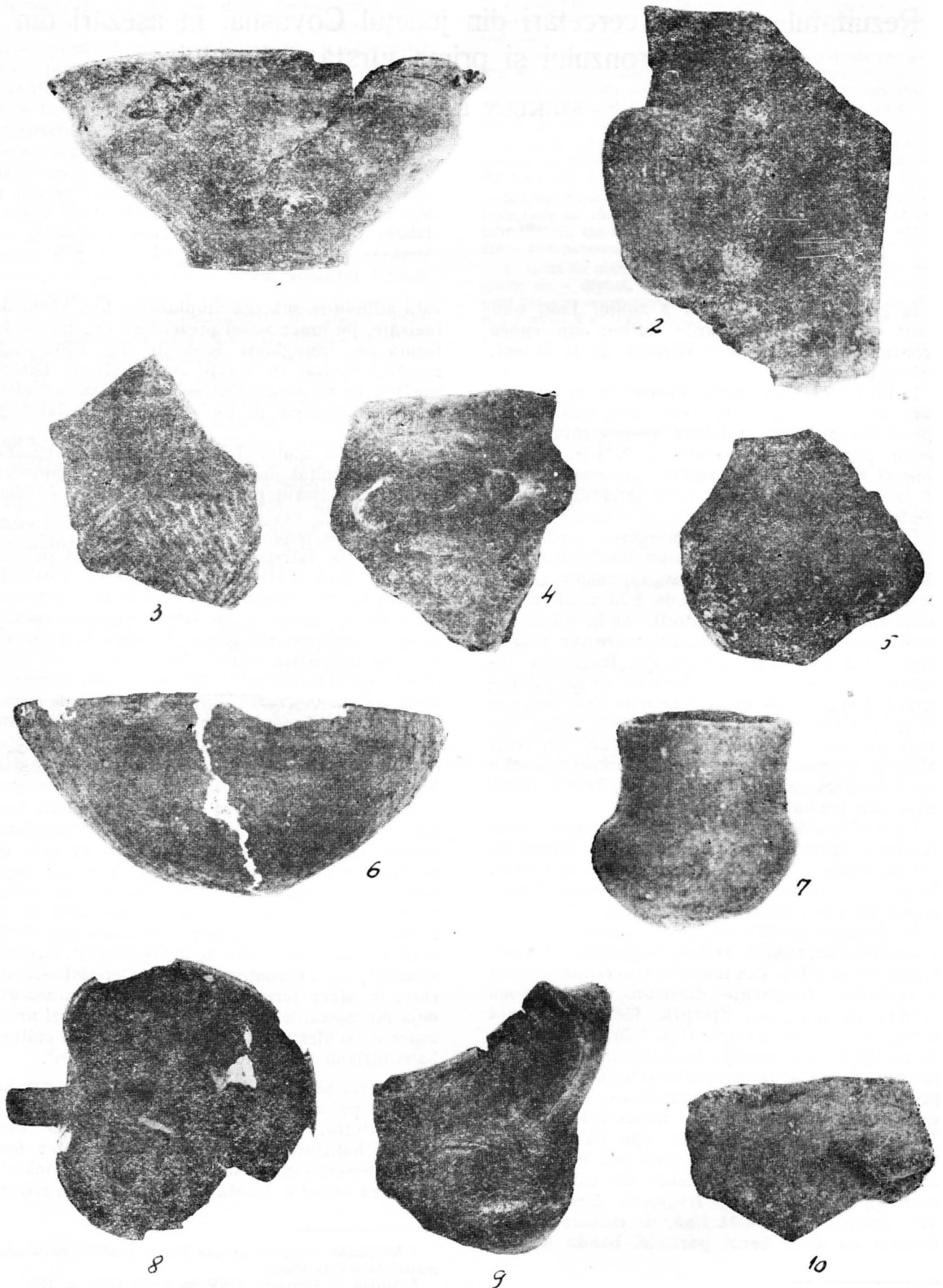

Fig. 1. 1-4, 10 ceramică de la Peteni; 5-9 ceramică de la Cernat: 1 strachină; 2-4 fragmente ceramice; 5 ceașcă cu toartă; 6 cupă conică; 7 vas miniatural; 8 strachină; 9 fragment de ceașcă; 10 fragment de vas.

Fig. 2. 1-2, 4-6 Cernat; 3 Peteni: 1 strachină; 2 fragment de vas; 3 omoplat crestat; 4 ceașcă; 5 topor de fier bipen; 6 vas hallstattian.

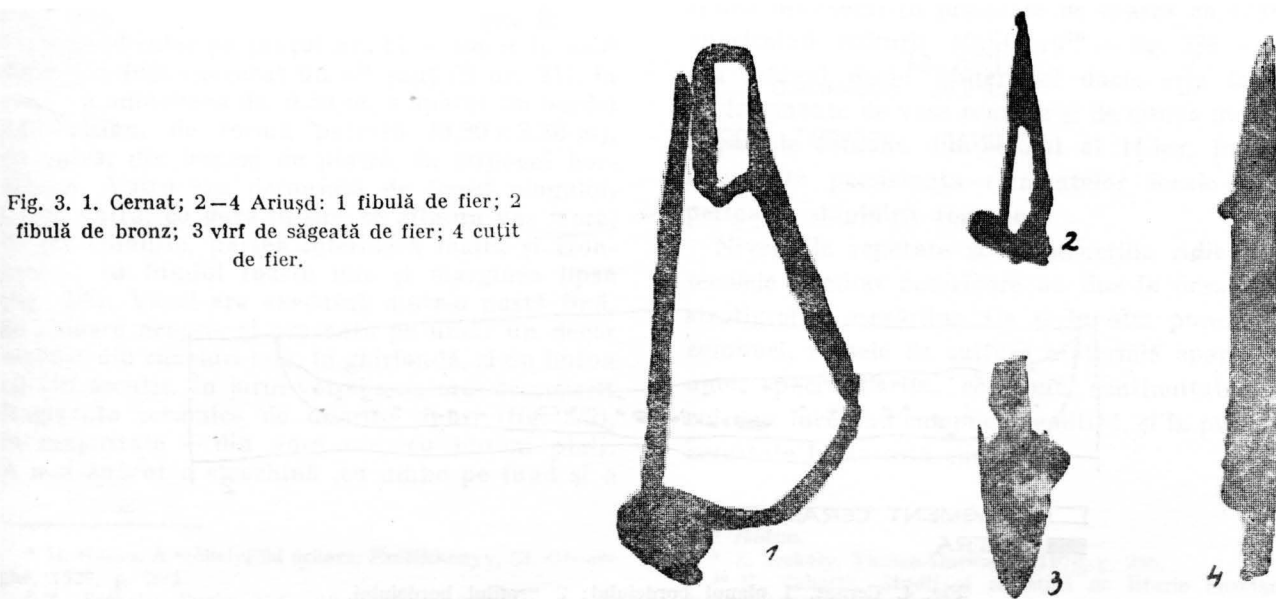
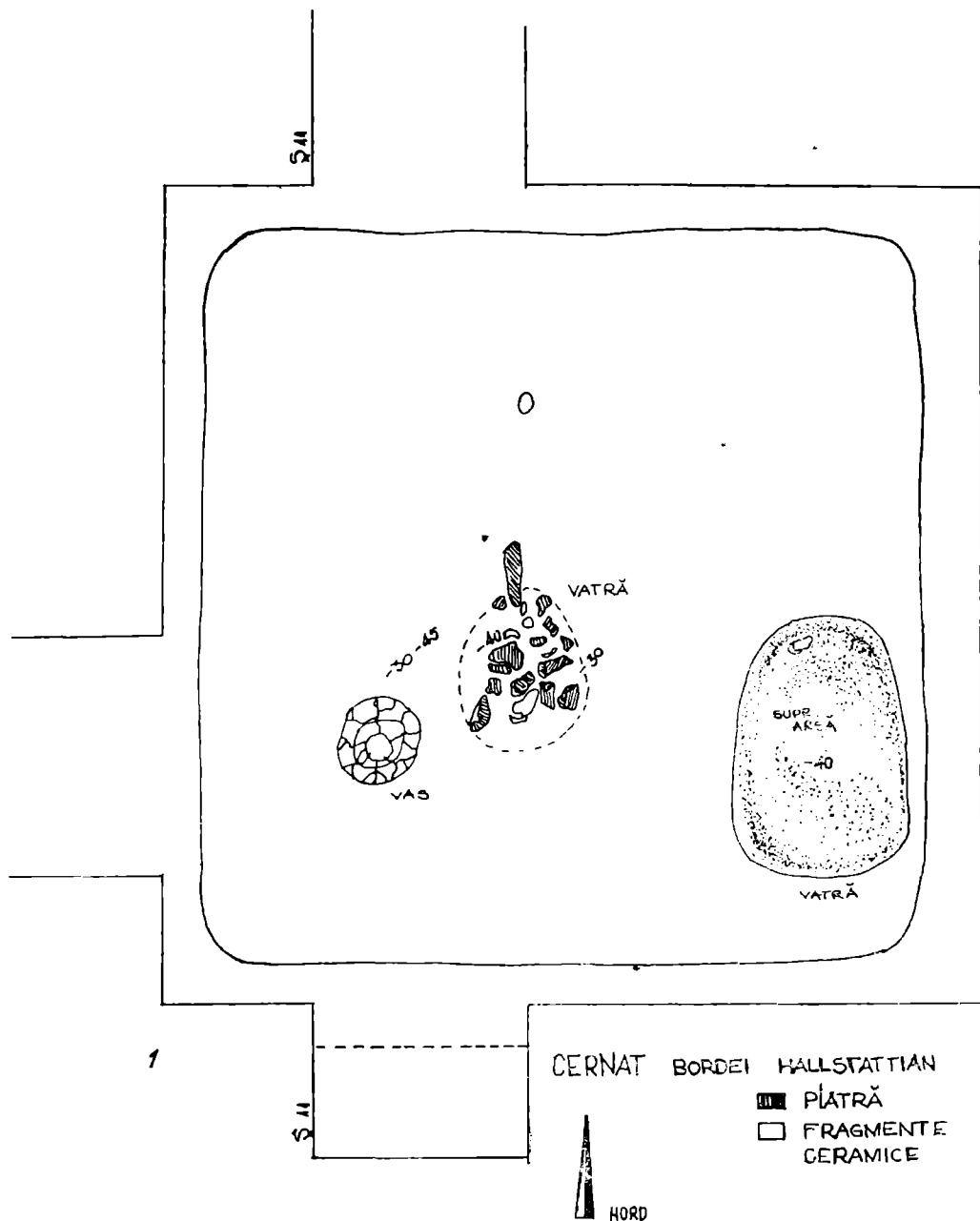

Fig. 3. 1. Cernat; 2-4 Ariușd: 1 fibulă de fier; 2 fibulă de bronz; 3 vîrf de săgeată de fier; 4 cuțit de fier.

SANȚUL 21
 PROFILUL SUD-NORD
 CERNAT "HEGYES" BORDEI

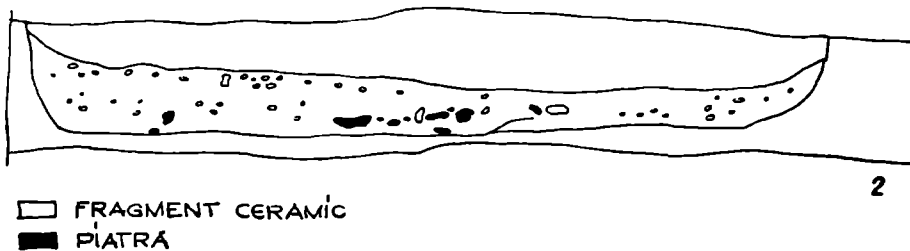

Fig. 4. Cernat. 1 planul bordeiului; 2 profilul bordeiului.

de cultură hallstattian, păstrat numai la capătul nordic al promontoriului, are grosimea de numai 10—15 cm. Acestui inconvenient i se adaugă faptul că așezarea a fost deranjată de cetatea feudală. Materialul arheologic, sporadic, constă din fragmente de vase mari, decorate cu caneluri late și înguste, cu gît cilindric, cu pîntec bombat și fund îngust. Aspectul materialului ceramic permite încadrarea așezării în Hallstatt B, faza Recj⁶.

La capătul sudic al promontoriului a fost descoperit un mormînt de incinerare de epocă romană, cu următorul inventar: o fibulă de bronz (fig. 3/2); un vîrf de săgeată (fig. 3/3) și un cutit din fier (fig. 3/4).

3. CERNAT. La capătul nordic al comunei, pe un bot de deal, a fost descoperită o așezare dacică ce suprapune o locuire hallstattiană. Cercetările efectuate în perioada anilor 1961—1963 de Muzeul din Sf. Gheorghe au dus la descoperirea unui depozit de unelte și podoabe din bronz și fier.

În primăvara anului 1980, într-o viroagă, a mai apărut un topor bipen hallstattian, din fier⁷. În jurul locului unde a fost găsit toporul s-au făcut citeva sondaje. Astfel, a fost executat un șanț lung de 21 m, paralel cu șanțul nr. 18, pornind din caseta șanțului nr. 17 din campania de săpături a anului 1963. La capătul nordic al acestui șanț, la o adîncime de 0,40 m, au fost descoperite resturile unui bordei, deranjat, cu vatra făcută din lespezi de piatră (fig. 4). Dintre fragmentele de vase descoperite menționăm un fragment dintr-o ceașcă cu toartă (fig. 1/5) și altul dintr-o strachină cu buza dreaptă și corpul decorat cu caneluri late, verticale (formă încă neîntîlnită în materialul ceramic al așezărilor hallstattiene cercetate în această regiune) — fig. 2/1. Tot în jurul vetrei au mai apărut: un fragment dintr-o lingură de turnat metal; o bucată de fier (material brut); un fragment dintr-o valvă de tipar, din piatră, în care s-au păstrat resturi de zgură de fier; și un vas miniatural (fig. 1/7).

Perpendicular pe șanțul nr. 11 — săpat în anul 1963 — a fost executat un alt șanț (S nr. 21), în care, la adîncimea de 0,30 m, a apărut un bordei hallstattian, de formă patrată (3,30 × 3,30 m), cu vatra, din lespezi de piatră, în mijlocul bordeiului. Vatra era deranjată de fierul plugului. Lingă vatră, cu gura în sus, se afla un vas mare, cu gît cilindric, partea inferioară înaltă și tronconică, cu fundul foarte mic și marginea lipsă (fig. 2/6). Vasul era executat dintr-o pastă fină, de culoare neagră, și prezenta pe umăr un decor realizat din caneluri late, în ghirlandă, și un buton cu vîrf ascuțit. În jurul vetrei s-au mai descoperit fragmente ceramice de diferite tipuri (fig. 2/2), în majoritate — din vase sac, cu butoni plați. A mai apărut o strachină, cu umbo pe fund și o

toartă în bandă (fig. 1/8), iar în partea nordică a bordeiului o cupă conică de lut.

Peste bordeiul hallstattian au ieșit la iveală resturile unei locuințe dacice ale cărei dimensiuni nu au putut fi stabilite. Această suprapunere a putut fi evidențiată datorită descoperirii în zona estică a bordeiului hallstattian a unei vetre, făcută din pămînt, arsă la roșu, lingă care a apărut o fibulă de fier cu resort spiralic (fig. 3/1) și fragmente de vase dacice.

Toporul bipen, descoperit întîmplător în 1980, are dimensiunile deosebite față de cel cuprins în depozitul ieșit la lumină în anul 1963⁸: L=15,7 cm; l=3,5—5,6 cm; grosime=0,4—2 cm — fig. 2/5 —. Se presupune deci că aceste două piese au fost turnate în tipare diferite. Acest fapt, adăugat noilor descoperiri (toporul bipen de fier, fragmentele de valvă de tipar, lingura de turnat, materialul brut de fier), confirmă ipoteza formulată cu ocazia săpăturilor executate în această așezare în 1963, conform căreia, pe acest loc a existat un centru de prelucrare a minereului de fier.

Fibula dacică descoperită în acest an se poate data în secolul al II-lea î.e.n., cu ajutorul a două monede de argint, imitații locale după dragma lui Alexandru Macedon (Ferrer. 339, Dess. 534), apărute în cursul săpăturilor din anul 1963⁹.

Pe locul numit „Movila bisericii”, în centrul comunei Cernat, cu ocazia unor lucrări edilitare, au apărut fragmente ceramice aparținînd unor epoci diferite. Din această zonă mai provin și o serie de piese, intrate în colecția muzeului, dintre care menționăm o ceașcă cu două toarte aparținînd culturii Monteoru (fig. 2/4). Șanțul de verificare (lung de 30 m), executat în spatele blocurilor, pe un teren nederanjat, a evidențiat într-un strat de culoare galbenă urme de locuire (fragmente ceramice) neolitice (cultura Criș), din epoca bronzului (o jumătate de ceașcă cu toartă aparținînd culturii Monteoru¹⁰ — fig. 1/9 —) și din laténul dacic. Materialul dacic este însoțit de fragmente de vase romane și de citeva monede imperiale romane din secolul al II-lea, fapt ce dovedește persistența elementelor locale și în perioada stăpînirii romane.

Nivelările repetate și construcțiile ridicate în secolele imediat anterioare au dus la deranjarea stratigrafiei așezărilor. Ca și în alte puncte ale comunei, urmele de cultură materială aparținînd unor epoci diferite, confirmă continuitatea locuirilor, începînd cu epoca neolitică, și în punctele cercetate în această campanie.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Z. Székely, *Thraco-Dacica*, 1, 1976, p. 235.

¹⁰ E. Zaharia, *Studii și cercetări de istorie buzoiană*, Buzău, 1973, p. 17—29.

⁶ M. Roska, *A Székelyföld öskora*, Emlékkönyv, Sf. Gheorghe, 1929, p. 304.

⁷ Z. Székely, *Dacia*, N.S., 10, 1966, p. 210.

RESULTS OF THE LAST RESEARCHES IN COVASNA COUNTY CONCERNING BRONZE AND FIRST IRON AGE SETTLEMENTS

ABSTRACT

The author gives an account of the results of the last researches (1980) in Covasna county, at Peteni, Ariuşd and Cernat.

PETENI. A pit-dwelling and two pits with rich archeological material (especially pottery and tools) belonging to a Bronze Age settlement was discovered.

ARIUŞD. Al „Csókas“ there are traces of a hallstattian settlement superposed by a medieval fortress. By the aspect and form of the hallstattian pottery discovered here, the first settlement should be dated in Ha B, phase Rec1.

CERNAT. As a consequence of the accidental discovery of a double-edged iron axe, some more researches in zoe

were made. The results are: a hallstattian pit-dwelling with fireplace, superposed by a Dacian dwelling, in wich there are many iron objects.

EXPLICATION OF THE FIGURES

Fig. 1. 1—4 pottery from Peteni; 5—9 pottery from Cernat: 1 bowl; 2—4 potsherds; 5 cup with handle; 6 cone-shaped cup; miniatural vessel; 8 bowl; 9 cup's fragment; 10 vessel's fragment.

Fig. 2. 1—2, 4—6 Cernat; 3 Peteni: 1 bowl; 2 vessel's fragment; 3 notched omoplate; 4 cup; 5 double-edged iron axe; 6 hallstattian vessel.

Fig. 3. 1 Cernat; 2—4 Ariuşd: 1 iron fibulae; 2 bronze fibulae; 3 iron arrow head; 4 iron knife.

Fig. 4. Cernat, 1 plan of the pit-dwelling; 2 profile of the pitdwelling.